

Svenska är lättare att fatta

HEDDA SÖDERLUNDH

I dag är mycket av kurslitteraturen inom högre utbildning på engelska. Men begriper studenterna vad de läser? Hedda Söderlundh visar att studenter faktiskt förstår en text bättre på svenska än på engelska.

I nom naturvetenskapliga ämnen rapporteras omkring 85 procent av all kurslitteratur vara engelskspråkig, och inom flertalet andra ämnesområden är ungefär hälften av texterna på engelska. Ofta uppmärksammas de många fördelar som språket medför, men det finns också oro inför utvecklingen. När det gäller just kurslitteraturläsningen är till exempel påverkan på studenternas kunskapsutveckling en uppmärksam fråga. Är det så att svenska studenter förstår en engelsk text lika bra som en svensk översättning? Man kan gissa att så inte är fallet, men sanningen är att vi i dag inte vet särskilt mycket om vad det betyder att studera eller arbeta på ett främmande språk.

För att få en inblick i frågan har jag genomfört ett läsförståelsetest, som besvarades av 120 studenter från samhällsvetenskapliga grundkurser vid Stockholms respektive Uppsala universitet. Hälften av studenterna läste den valda testtexten i engelskt original och hälften läste samma text i svensk översättning. Efter läsningen besvarade grupperna ett antal flervalfrågor om innehållet.

Det visade sig att de studenter som läst texten på svenska förstod innehållet bättre än de som läst samma text på engelska. Sammantaget presterade den "svenska" gruppen bättre på förståelsetestet och visade dessutom en djupare förståelse för innehållet.

Förståelседjupet

Flervalstest är vanligtvis utformade så att endast ett av de svarsalternativ som ges är rätt. Detta kontrollerar bara om läsarna förstått innehållet eller inte. Jag ville däremot också mäta förståelседjupet. Därför utformade jag svarsalternativen till frågor-

na på så sätt att tre av fyra alternativ var rätt, medan endast ett alternativ var fel. De tre riktiga alternativen besvarade i sin tur frågan mer eller mindre väl efter en inbördes hierarki där det första alternativet var mer rätt än det andra, som i sin tur var mer rätt än det tredje. Det fjärde alternativet var alltid fel. Studenternas uppgift var att markera det svar som de tyckte stämde bäst med den ställda frågan. Alternativen skilde sig genom ökad specificering, större detaljrikedom eller utförlighet. De presenterades i omkastad ordning, så att studenterna inte skulle kunna gissa sig till att det fanns ett mönster bakom svarsalternativen.

Exempelvis gavs till testfrågan "Vilket av alternativen nedan anser du stämmer bäst med författarens användande av begreppet världsmedborgare/kosmopolit?" följande fyra svarsalternativ: A) Individer ur lokala människors grupper som ofta besitter värdefull kunskap om konfliktsituationen och därför kan komma med fungerande lösningar vid "nya krig". B) Förespråkare av värden som inkludering, tolerans och ömsesidig respekt, vilka i och med sina värderingar kan bidra med politiska alternativ vid "nya krig". C) Företrädare för sociala grupperingar ur det civila samhället bestående av exempelvis äldermän, religiösa ledare, läkare etc. D) Individer i grupper som vid "nya krig" har i uppgift att sköta medling och konfliktlösning på lokal nivå.

Svarsalternativen A, B och C är alla riktiga utifrån provtexten. Alternativet B besvarar dock frågan på ett djupare plan genom att lyfta fram de värderingar som enligt författaren kännetecknar världsmedborgare/kosmopoliter. Värderingarna

nämns inte i alternativ A och alternativ C besvarar frågan på ett ännu ytligare plan genom att endast återge exempel på världsmedborgare/kosmopoliter som fanns i provtexten. Alternativ D är däremot fel och speglar lägst förståelsedjup. På detta sätt representerade svarsalternativen olika svarsnivåer, och testet prövade därmed inte bara om studenterna förstått texten, utan också med vilket djup som de uppfattat innehållet.

Den
som läser
på engelska
tvingas fokusera
textens yta.

Den text som användes i testet var hämtad ur Mary Kal-dors bok *New and old Wars* (1999). Boken används som kurslitteratur vid universitet och utbildningar inom studenternas ämnesområde och studienivå, men undersökningsgrupperna hade inte stött på

boken tidigare under utbildningen. Studenterna hade alltså inga särskilda förkunskaper om texten. För att exemplifiera textens innehåll och språk ska jag återge ett utdrag ur den engelska textversionen, följt av den svenska översättningen av Joachim Reztlaff, utgiven under titeln *Nya och gamla krig* (1999).

In many places, there is a growing emphasis by governments and international organizations on the role of local NGOs [Non-governmental organizations] and grass-roots initiatives, and they provide funding and other forms of support. In some cases, support for NGOs is seen as a substitute for action. They are supposed to undertake the tasks that the international community is unable to fulfill.

På många håll betonar utländska regeringar och internationella organisationer alltmer betydelsen av lokala NGO:s och initiativ bland gräsrotterna, som de stöder bland annat ekonomiskt. I vissa fall anses stöd till NGO:s rent av vara en ersättning för handlande. De icke-statliga organisationerna antas fullgöra uppgifter som det internationella samfundet inte klarar av.

Grundare förståelse på engelska

Resultatet av testet visar att språket har betydelse. De studenter som läste texten på svenska visade en djupare förståelse för innehållet än de som läste på engelska. Den ”engelska” textgruppen nådde också ett bra resultat, men jämfört med den ”svenska” gruppen var deras förståelse grundare.

Skillnaden mellan grupperna är tydlig om man slår samman och summerar resul-

tatet av testets enskilda frågor i en tabell. Den tabell som visas här innehåller en sammanslagning av resultatet av tre av testets fyra frågor. En av frågorna (fråga 1) har uteslutits på grund av bristande tillförlitlighet. De svarsalternativ som speglade högst förståelsenivå gav 4 poäng, näst högst gav 3 poäng o.s.v. Indexsumman 12 står därmed för genomgående högst resultat och indexsumman 3 för genomgående lägst resultat på de tre frågorna.

Som framgår av tabellen har sammantaget åtta studenter markerat den högsta förståelsenivån på samtliga frågor. Tre av dessa läste provtexten på engelska och resterande fem läste på svenska. I tabellen ser man vidare att den svenska textgruppen sammantaget markerat fler svar på de högre förståelsenivåerna än den engelska textgruppen och att den har fler svarande i tabellens övre halva. De studenter som läst på engelska kan i sin tur inte sägas ha förstått texten lika bra: gruppen har dels färre svarande i tabellens övre halva, dels fler svarande närmare tabellens mitt. (Skillnaden mellan grupperna är statistiskt signifikant). Sammanfattningsvis har den svenska textgruppen inte bara presterat bättre än den engelska, studenterna där har också nått en djupare förståelse av texten.

Hur kommer det sig då att studenterna som läst på engelska visar en sämre förståelse? En enkel, men inte desto mindre trolig, anledning till skillnaden mellan grupperna är att de studenter som läst på engelska i större utsträckning tvingats fokusera på textens yta. När vi läser en text på vårt modersmål är avkodningen av textens yta, alltså själva skriftbilden, sällan något problem. Vi kan oftast direkt nå or-

Tabell 1. Index över resultatet av fråga 2–4

Resultat	Engelska		Svenska	
	Antal	%	Antal	%
12	3	5	5	8
11	15	25	17	29
10	8	13	12	20
9	10	16	9	15
8	8	13	7	12
7	3	5	4	7
6	8	13	3	5
5	4	7	1	2
4	2	3	0	0
3	0	0	1	2
<i>Totalt</i>	61	100	59	100

dens betydelse, och vi kan med lätthet placera dem i ett sammanhang. Vid läsning på främmande språk är detta inte alltid lika enkelt. Om man har goda språkkunskaper kan avkodningen ske mer eller mindre automatisk, men ofta handlar det om att nå innehållet via översättning. Läsaren måste då lägga större energi vid att tolka skriftbilden än vad som normalt behövs vid läsning på modersmålet. Om språkkunskaperna är dåliga kan syftet med läsningen till och med bli att i första hand förstå skriften, vilket lämnar mindre utrymme för egna tankeprocesser och bearbetningar. Sådan ytrinriktad läsning påverkar självfallet hur väl textens innehåll förstås och det är då troligt att det är just de finaste nyanserna i förståelsen som blir lidande. Rimligen har alla studenter i undersökningen strävat efter att nå en djup förståelse av innehållet. Men de som läst den engelska textversionen tycks alltså ha misslyckats med denna intention: de visar en sämre förståelse för de stora sammanhang som återspeglas i de hierarkiskt högre förståelsenivåerna och har i stället i större utsträckning valt alternativ som de känner igen ur texten. En sådan ytlig förståelse kännetecknar dock inte alla i den engelska textgruppen, och det är viktigt att komma ihåg att det finns ett spann av förståelsenivåer även inom grupperna. Sammantaget visar undersökningen ändå att studenternas kunskaper i engelska måste stärkas, så att de kan förstå även engelskspråkiga texter på djupet.

Bakgrundens betydelse

I undersökningen tittade jag också på förhållandet mellan studenternas förståelse och läsarbakgrund för att se om det finns

något samband mellan studenternas kön, ålder, tidigare tagna universitetspoäng och hur väl de presterat på förståelsetestet. Indelningen efter dessa tre kategorier gjorde att varje undergrupp kom att innehålla relativt få testpersoner, vilket naturligtvis påverkar resultatens tillförlitlighet.

I denna delstudie bekräftades dock huvudundersökningens resultat. De studenter som läste på svenska visade en djupare förståelse än den engelska textgruppen oavsett kön, ålder och tidigare universitetspoäng. Å andra sidan tycks språkvalet inte påverka alla studentgrupper lika mycket. De äldre studenterna visade ett bättre resultat än de

Kvinnliga studenter påverkas mer av språkvalet.

yngre när det gällde den svenska texten, men denna skillnad mellan åldersgrupperna fanns inte när det gällde den engelska texten. Kanske kan detta tolkas som att det försprång i kunskaper som de äldre studenterna generellt har gentemot de yngre går förlorad vid textläsning på engelska. En liknande skillnad återfanns också mellan könen i mitt material. Inom den svenska textgruppen visade kvinnorna ett bättre resultat än männen, medan förhållandet snarare var det motsatta inom den engelska textgruppen. Detta antyder att de kvinnliga studenterna påverkas mer än männen av språkvalet. Skillnaden mellan grupperna i dessa delundersökningar är inte statistiskt signifikanta. Studenternas universitetspoäng inverkar däremot inte nämnvärt. Detta är förvånande, och jag har svårt att tro att resultatet skulle bli det samma inom en större undersökningsgrupp.

Det intressanta med de två första provningarna i delstudien, alltså kategorierna kön och ålder, är att de strider mot det förväntade resultatet. Studier från gymnasie- och grundskolenivå har visat att flickor i allmänhet når en bättre läsförståelse samt överlag har högre betyg än pojkar. Förutsett att detta kan föras över till högre studienivåer kunde man anta att förhållandet skulle vara det samma i mitt material. Vidare verkar det troligt att äldre studenter skulle prestera bättre på ett förståelsetest liknande mitt med tanke på att de i allmänhet har större vana vid textläsning och också större livserfarenhet, vilket borde vara en fördel vid förståelsetest. Dessa antaganden bekräftades som ovan nämnts alltså endast inom den svenska textgruppen, inte bland dem som läste på engelska. Lite spekulativt kan man fråga sig om detta kan tolkas som att de studenter som vanligtvis presterar bäst är de som förlorar mest på att läsa kurslitteratur på engelska.

Vad innebär detta för framtiden?

Vad betyder då förståelseskilnaderna som framkommit i ett större sammanhang? Ja, självfallet ska man vara försiktig med att dra mer långtgående slutsatser. Det är exempelvis möjligt att språket inte har samma tydliga påverkan på studenternas normala studieresultat. Kanske lyckas flertalet studenter normalt kompensera för den extra belastning som det främmande språket innebär genom att exempelvis göra noggranna översättningar eller anteckningar.

Resultatet av undersökningen utgör

dock en tydlig påminnelse om att svenskan är viktig för studenterna. De studenter som läst den svenska textversionen har nått signifikant bättre resultat och därmed en djupare förståelse av textinnehållet. Den engelska textgruppen har visserligen också presterat bra, men jämfört med dem som läst på svenska har gruppen missat åtskilligt. Detta gör att studenterna sammanfattningsvis måste ha tillgång till båda språken för att kunna tillägna sig så mycket som möjligt av sin utbildning, både intellektuellt och kunskapsmässigt. Därtill måste engelskan stärkas hos de enskilda studenterna så att de kan förstå även engelskspråkiga texter på djupet. Ett sådant parallellt användande av språken inom området är också den linje som sedan länge förespråkats inom svensk språkvård.

LITTERATUR

Marton, Ference, Dahlgren, Lars-Owe, Svensson, Lennart & Säljö, Roger, 1999: *Inläring och omvärldsuppfattning. En bok om den studerande människan*. 2 uppl. Stockholm.

Marton, Ference, Hounsell, Dai & Entwistle, Noel, 2000: *Hur vi lär*. 3 uppl. Stockholm.

Hedda Söderlundh studerar vid Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Hon fick Språkvårdssamfundets stipendium 2005 för sin uppsats "Svårare på engelska – en studie om svenska högskolestuderandes förståelse av kurslitteratur på svenska respektive engelska". En utförligare redogörelse för sin undersökning har hon givit i tidskriften Språk och stil 14 (ärg. 2004).